

Boekbespreking: Die Wildbienen Deutschlands

Jan Smit

Westrich, P., 2018. Die Wildbienen Deutschlands. - Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart, 821 p., prijs € 99,-, exclusief verzendkosten.

Eind 80er jaren van de vorige eeuw verschenen de beide handzame boeken van Paul Westrich over de bijen van Baden-Württemberg (Westrich 1989). Deze boeken gaven de bijenstudie in Duitsland, maar ook o.a. in Nederland een flinke impuls. Eindelijk was er een standaardwerk waarin veel informatie bijeen gebracht was en waarin het lekker bladeren en zoeken was naar gegevens. Nu is er dan een boek verschenen in hetzelfde stramien van dezelfde schrijver over de bijen van heel Duitsland. Eerste verschil? Het is één loodzware pil, van iets groter formaat dan de andere boeken, maar iets minder dik: 821 pagina's tegenover 972 pagina's. Door het formaat en de omvang is het nieuwe boek echter veel minder handzaam in het gebruik.

Wat zijn de inhoudelijke verschillen met de vorige boeken?

Ik heb het boek (uiteraard) nog niet gelezen, maar alleen doorzocht, vandaar dat deze bespreking slechts globaal is. Wel heb ik het naast de eerste boeken gelegd. Het nieuwe boek is nog rijker geïllustreerd met foto's dan de beide eerste, er zijn o.a. meer soorten (niet alle) afgebeeld.

- Het hoofdstuk over het onderzoeksgebied van de eerste delen (Baden-Württemberg) is in het nieuwe boek weg gelaten.
- Het hoofdstuk over de “Die Lebensräume der Wildbienen” geeft informatie over groot aantal leefgebieden of bijenbiotopen, met name wat het belang ervan is voor bijen. Dit hoofdstuk is ongeveer gelijk van opbouw als de eerdere boeken, met grotendeels dezelfde paragrafen. De tekst verschilt wel. In sommige hoofdstukken is de informatie beperkter dan in de eerste boeken. Bijvoorbeeld de paragraaf over “Weinberge” omvat in het eerste boek 2½ pagina tekst, in het nieuwe boek ruim 1 pagina tekst. Andere zijn veel uitgebreider, bijvoorbeeld “Küstendünen”, “Brachen” en “Äcker und Feldkulturen”.
- Over de biologie van de bijen is sinds het verschijnen van zijn eerste boeken veel meer bekend geworden, vandaar dat het hoofdstuk “Die Lebensweise der Bienen” veel meer pagina's in beslag neemt. Met name het deel over de “Lebensweise und Verhalten mitteleuropäischer Bienen” is bijna vijftig pagina's langer. In deze paragraaf wordt de leefwijze van meer soorten als voorbeeld genomen en de informatie is geactualiseerd. De volgorde is ook anders dan in de eerste boeken.
- Het hoofdstuk “Nutzniesser und Gegenspieler” gaat over allerlei parasieten en dieren die bijen eten. De tekst van enkele paragrafen is grotendeels hetzelfde als in de andere boeken, wel zijn sommige toen vermeldde literatuurverwijzingen vervangen door andere. De paragraaf over de oliekevers is bijvoorbeeld uitgebreider, met de bespreking van vier verschillende soorten. In de paragraaf over Strepsiptera heeft Westrich helaas de nieuwste ontwikkelingen (Juzova et al., 2015) niet mee genomen. In de paragraaf over “Schmalbauchwespen, Gasteruptionidae” is nu een tabel opgenomen van *Gasteruption*-soorten met hun tot nu toe gevonden gastheren.
- “Bienen und Blüten”, dit hoofdstuk geeft informatie over bloembezoek, wat bijen op bloemen halen en hoe pollen verzameld worden. Dit deel is geactualiseerd ten opzichte van de andere boeken, bijvoorbeeld met het verzamelen van pollen door middel van vibratie en er is een tabel met de benodigde hoeveelheid pollen voor het bevoorraden van één broedcel. Over de concurrentie tussen bijen is de laatste decennia ook veel meer bekend geworden, die paragraaf is dan ook flink uitgebreid, met daarin

verwijzing naar recente literatuur. In de paragraaf over “Die Nahrungspflanzen der Wildbienen” wordt per plantenfamilie uitgelegd wat het belang voor bijen is en welke soorten bijen er op halen. Deze paragraaf is korter geworden. Daarop volgt een lange plantenlijst, per plantensoort wordt een lijst van bezoekende bijen gegeven, met eerst de oligolectische soorten en daarna de polylectische soorten die de betreffende plant bezoeken.

- Opvallend is dat de hoofdstukken over achteruitgang en bedreiging van wilde bijen en het hoofdstuk over beschermingsmaatregelen uit de eerste boeken in dit boek niet zijn opgenomen. Terwijl de situatie van de wilde bijen in de laatste decennia alleen maar veel meer verslechterd is. Blijkbaar gaat Westrich er van uit dat daar al genoeg over gepubliceerd is. Ik vind het echter een gemis in zijn boek, temeer daar er diverse recente ontwikkelingen zijn die het beschermen van de leefgebieden van wilde bijen alleen maar dringender maken. Denk bijvoorbeeld aan nieuwe landbouwbestrijdingsmiddelen zoals neonicotinoiden.
- Hoofdmoot ook van dit boek zijn de soortbesprekingen van de bijen. In totaal zijn 565 soorten opgenomen (320 pag.), uiteraard flink wat meer dan in de delen over één bondsland (Baden-Württemberg). Per soort omvat dit: naam, kenschets uiterlijk, verspreiding in Duitsland, leefgebied, nestwijze, bloembezoek, broedparasieten, fenologie. Bij de broedparasieten ontbreken: leefgebied en nestwijze, maar worden de gastheren vermeld. Helaas ontbreken verspreidingskaartjes. Het belangrijkste verschil van dit boek met de beide andere en voor mij het meest storend is de volgorde van de soorten. Westrich heeft daarbij de systematiek van de families in Michener (2007) gevolgd en per genus de soorten alfabetisch gerangschikt. Met als resultaat dat je altijd in de index op moet zoeken waar welke soort staat. In zijn eerste boeken stonden de soorten in alfabetische volgorde, evenals trouwens in onze bijenatlas (Peeters et al. 2012) en dat is veel gemakkelijker zoeken. Daarnaast houdt hij vast aan een aantal oude namen. Bijvoorbeeld *Osmia leucomelana* in plaats van *Hoplitis leucomelana*. Als je zoekt naar deze soort in de index wordt je via ‘*Hoplitis*’ verwezen naar pagina 592, daar staat een tabel met de soorten van dit genus met hun oude namen. En dan blader je dus naar de betreffende soort. Hij verdedigt dit door te zeggen dat die naamsveranderingen veel onduidelijkheid veroorzaken. Echter door de nieuwe namen niet te gebruiken vergroot hij die onduidelijkheid alleen maar, houdt het in ieder geval in stand. Achter in het boek (pag. 734) staat wel een lijst van deze soorten. Achterin staat ook een totaaltabel van de soorten, met verkort de

levenswijze, nestwijze, bouw materiaal en bloembezoek. Een totaallijst met o.a. de synoniemen ontbreekt in dit boek, die stond wel in de eerdere boeken. Westrich is niet helemaal consequent, hij gebruikt soms wel nieuwe namen, zoals *Andrena scotica*, voorheen *Andrena carantonica* genoemd en nog vroeger *Andrena jacobi*. Deze synoniemen zijn in het boek dus niet terug te vinden. In de beschrijvingen staan uiteraard meer soorten dan in ons land voorkomen. Nagenoeg alle Nederlandse bijensoorten zijn er te vinden; *Epeolus tarsalis* ontbreekt, omdat deze niet in Duitsland voorkomt.

Ondanks enkele bezwaren vind ik dat in de bijenkast van de echte wilde bijenliefhebber dit nieuwe standaardwerk niet mag ontbreken. Het is een informatief boek waarin het heerlijk grasduinen is, mede door de vele illustraties.

Literatuur

- Juzova, K., Y. Nakase & J. Straka, 2015. Host specialization and species diversity in the genus *Stylops* (Strepsiptera: Stylopidae), revealed by molecular phylogenetic analysis. - Zoological Journal of the Linnean Society, 174, 228-243.
- Michener, C.D., 2007. The bees of the world. Second edition. - Uitg. Johns Hopkins, 953 p.
- Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, C. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos M & M. Reemer, 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). Natuur van Nederland 11. - Naturalis Biodiversity Center & EIS-Nederland, Leiden, 544 p.
- Westrich, P., 1989. Die Wildbienen Baden-Württembergs Teil I, II. - Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart, 972 p.